

Áldozatból elkövető – egy eset bemutatása

HUSZÁR Julianna – WINDT Szandra*

Absztrakt

Az ENSZ gyermekjogi egyezménye alapján minden 18 év alatti személy gyermekkorúnak tekintendő. A gyerekeket védeni, róluk gondoskodni, az őket érintő ügyekben részvételüket biztosítani kell. Az emberkereskedelem- és kényszermunkaügyekben a sértett kiszolgáltatott helyzetét vizsgálni kell: a 18 év alattiak esetében is, sőt véleményünk szerint akkor is, ha az elkövető maga is kiskorú. Az emberkereskedelem női elkövetőiről kevés magyar tanulmány olvasható, az alábbiakban egy 14 éves lány történetén keresztül igyekszünk ezt a hiányt pótolni, kérdéseinkkel, lehetséges megoldási javaslatainkkal felhívni a figyelmet arra, hogy a jövőben az emberkereskedelem (gyerekkorú) áldozatából ne váljon elkövető.

Kulcsszavak: *áldozat, emberkereskedelem, elkövető, gyermekotthon*

Abstract

Victim to offender – a case study

According to the Convention on the Rights of the Child, all children under the age of 18 must be taken care of, protected and their participation in matters affecting them must also be ensured. In cases of human trafficking and forced labour, the vulnerable situation of the victim must be examined: even if the victim is under 18 years of age, and, in our opinion, even if the perpetrator is under 18 years of age. There are few studies on female perpetrators of human trafficking in Hungary, below we will try to fill this gap through the story of a 14-year-old girl, and raise awareness/draw attention with our questions and possible solutions to prevent future victims of human trafficking from becoming perpetrators.

Keywords: *victim, trafficking in human beings, offender, children's home*

* Dr. Huszár Julianna legfőbb ügyészségi ügyész, Legfőbb Ügyészség Kiemelt, Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztálya; dr. Windt Szandra PhD, tudományos főmunkatárs, főtanácsos, OKRI. ORCID: 0000-0003-2928-5591. A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

„A nehéz gyerekkor olyan,
mint egy láthatatlan ellenség.
Soha nem tudhatjuk, mikor sújt le ránk.” (WELLS, 2017)

Az emberkereskedelemmel kapcsolatos sztereotípiák egyike, hogy az elkövetők csak férfiak, akik az ártatlan nőket elrabolják, rabszolgaként tartják. A sztereotípiák mindig tartalmaznak némi igazságot, de éppen az emberkereskedelem esetében, annak komplexitására figyelemmel mindenképpen szélesebb látásmód szükséges. Éppen ezért az alábbiakban egy (az elkövetéskor) 14 éves „emberkereskedő” lány történetét mutatjuk be: a gyermekkereskedelem elméleti háttere után, a női elkövetők jellemzőin keresztül, a sértettből terheltté vált lány jogerős ítéletéig vezető eljárást. Megelőzhető-e az, hogy egy alig 14 éves áldozatból elkövető váljon? Ha áldozatként kiszolgáltatott helyzetben volt, alig néhány hónappal később, elkövetőként miért nem volt az? A további kérdéseket és a lehetséges válaszokat ügyészként és kriminológusként fogalmaztuk meg.

Emberkereskedelem – gyermekkereskedelem

A gyermekkereskedelem szomorúan aktuális téma, annak ellenére, hogy a magyar szakirodalomban már voltak kísérletek arra, hogy a jelenségre felhívják a figyelmet. Ennek ellenére *„Magyarországon az érintett szakemberek gyakorlatában tükröződik mind a gyerekkor, mind a prostitúció körüli fogalmi zavar. A kutatások szerint a gyermekvédelmi szakemberek sok esetben csak a tizennégy év alatti, prostitúcióban érintett gyerekeket kezelik áldozatként, míg az idősebbekre deviánsként tekintenek, akik „maguk választották ezt a pénzkereseti lehetőséget”. Hasonló tendencia figyelhető meg a jogalkalmazásban: az eljáró hatóságok számos alkalommal vesznek őrizetbe és kezdeményeznek szabálysértési eljárást a prostitúciós tevékenységen ért gyermekekkel szemben. Ez a – jogértelmezési, jogalkalmazási és attitűdbeli – probléma nagyban nehezíti a prostitúcióból való kilépést, hiszen a hatékony kezelés helyett az áldozatokkal szembeni stigmatizációt, valamint a hatóságokkal szembeni bizalmatlanságot és ellenállást erősíti”* (VASKUTI, 2019: 130).

Az emberkereskedelem 18 év alatti sértettjeinek védelmével, privilegizált helyzetével, számuk növekedésével kapcsolatban számos nemzetközi testület, dokumentum megfogalmazta gondolatait, elvárásait, mégsem láthatók az eredményeik.

Nemzetközi kitekintés

A gyermekkereskedelemmel kapcsolatos szabályozások százéves múltat tekintenek vissza. Az első világháború befejezése után kezdődött el a jelenség nemzetközi keretek közé helyezése, az ellene történő fellépés egységes szemlélet szerinti kezelésének igénye. Az elmúlt évszázadban sokat változott a *gyerekekkel*, a *gyerekkorral* és a *gyerekjogokkal* kapcsolatos narratíva. Ezt az időszakot három szakaszra lehet bontani a gyermekkereskedelem elleni harc tekintetében: az első világháború után 1946-ig a Nemzetek Szövetsége, 1946 és 1999 az ENSZ válaszlései voltak nemzetközi szinten meghatározók. Ebből az időszakból kiemelendő a már említett gyermekjogi

egyezmény, amely több cikkben is szól a gyerekek kizsákmányolásának tilalmáról¹. 2000-ben aláírt palermói jegyzőkönyv új fejezetet kezdett az emberkereskedelem elleni fellépésben, ezt követően már az európai (Európa tanácsi és uniós) válaszok is szerepet kaptak (FAULKNER, 2020).

A palermói jegyzőkönyv előremutató, fontos lépés volt 2000-ben, hiszen a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményt egészítette ki, céljaként fogalmazta meg az emberkereskedelem megelőzését és az ellene való fellépést, különös figyelmet fordítva a nőkre és a gyerekekre (vö. SCARPA, 2020). Ugyanakkor az elmúlt húsz évben (is) olyan jelentős mértékű társadalmi, gazdasági változások történtek, nem szólva 2020 óta a koronavírus-járványról (és annak következményeiről), valamint az orosz–ukrán háborúról.

Az Európa Tanács egyezménye a gyermekek védelméről a szexuális kizsákmányolás és a szexuális bántalmazás ellen című, úgynevezett lanzarote-i egyezmény² hazánk 2010. november 29-én írta alá, 2015-ben ratifikálta. Ez a dokumentum a gyerekek szexuális kizsákmányolása és szexuális bántalmazása elleni harc megelőző, védelmező és büntetőjogi aspektusaira koncentrál, és létrehoz egy megfigyelő mechanizmust, az úgynevezett Lanzarote-bizottságot.³

Ezt követően az Európai Unió is fontosnak tartotta, hogy irányelvben (2011/93/EU⁴) minimumszabályokat állapítson meg a gyerekek szexuális bántalmazása és szexuális kizsákmányolása, a gyermekpornográfia, valamint a gyerekekkel való, szexuális céllal történő kapcsolatfelvétel, a bűncselekmények megelőzésének és az áldozataik védelmének erősítése területén. A gyermekprostitúció jelentése ezen irányelv alapján: *gyermek felhasználása szexuális cselekményekre, ahol pénzt, egyéb díjazást vagy ellenértéket adnak vagy ígérnek azért cserébe, hogy a gyermek szexuális tevékenységben vegyen részt, függetlenül attól, hogy azt a gyermek vagy harmadik személy számára adják vagy ígérik.*⁵

Az Európai Bizottság hangsúlyozta a 2011/93/EU irányelvben, hogy annak teljes mértékben ki kell egészítenie az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről szóló, 2011. április 5-i 2011/36/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvet, mivel az emberkereskedelem egyes áldozatainak egyben szexuális bántalmazás vagy szexuális kizsákmányolás gyerekáldozatai is.

Az Európai Bizottság 2016-ban a 2011/36/ EU irányelvvel⁶ kapcsolatban készült, úgynevezett átültetési jelentésében éppen emiatt szól a gyermekkereskedelemmel kapcsolatban az uniós jog átültetésében fennálló hiányosságokról: a speciális gyermekvédelmi intézkedésekről, a gyerekek védelméről és a gyerekek életkorának meghatározásáról, a büntetőeljárás előtti és alatti védelmükről, a feltétel nélküli segítségnyújtás igénybevételéről, a

¹ 32. és 34–36. cikkek.

² Az Európa Tanács egyezménye a gyermekek védelméről a szexuális kizsákmányolás és a szexuális bántalmazás ellen. Lanzarote, 2007. október 25. <https://rm.coe.int/168046e1d2>.

³ A Lanzarote-bizottság, az Európa Tanács lanzarote-i egyezményének betartását felügyelő szervezete, legutóbb 2019 júniusában adta ki a magyar helyzetre vonatkozó jelentését. <https://rm.coe.int/assessment-by-the-lanzarote-committee-of-the-follow-up-given-by-the-hu/168094d2d2>.

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról.

⁵ Irányelv 2. cikk d) pont.

⁶ Az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról (2011. április 5.).

kártérítésről, a büntetés mellőzéséről, a gyermekáldozat családtagjaink nyújtott segítségről és támogatásról, és nem utolsósorban a megelőzésről.⁷

Az Európa Tanács emberkereskedelem elleni fellépéséről szóló egyezménye (ügynevezett varsói egyezmény, a továbbiakban: egyezmény) 2008. február 1-jén lépett életbe, célja az emberkereskedelem megelőzése, az áldozatok védelme és az emberkereskedők üldözése. Az egyezmény az emberkereskedelem összes formájára (legyen az nemzeti vagy nemzeteken átívelő, szervezett bűnözéshez kapcsolódó vagy attól független) és áldozatára (férfiak, nők és gyerekek), valamint a kizsákmányolás minden formájára kiterjed. Az egyezmény a civil társadalommal fennálló partnerség és a nemzetközi együttműködés előmozdítását is célozza. Az Emberkereskedelem Elleni Fellépés Szakértői Csoportjának (GRETA) feladata annak az értékelése, hogy az egyezményt ratifikáló országok hogyan hajtják azt végre.⁸

A GRETA 2016-os külön jelentése a gyermekkereskedelemmel foglalkozott: a kiszolgáltatott helyzetben lévő gyerekek körében ez a jelentés a korábbi dokumentumokhoz képest sokkal pontosabban felsorolja, kiket tartanak különösen sérülékenynek (TRAFFICKING IN CHILDREN..., 2018). Sőt, a jogalkalmazó számára is iránymutatásul szolgálhat azon gyerekek esetében, akiknél e körülmények valamelyikét, netán többet is észlel, a kiskorú kiszolgáltatott helyzetét legalább vélelmezze, és megfelelő gondossággal értékelje.

Azaz

1. a szökésben lévők;
2. a gyermekvédelmi szakellátásban élők;
3. a kísérő nélküli kiskorúak;
4. valamely kisebbséghez tartozó gyerekek

kiszolgáltatott helyzetűnek és különösen sérülékenynek mondhatók.

Az áldozatok és elkövetők jellemzői – női elkövetők

A 2022 decemberében megjelent európai bizottsági adatok alapján a 2019-ben és 2020-ban az emberkereskedelem áldozatává váltak közül minden negyedik gyerekkorú, azaz 18 év alatti volt. Az ő sérelmükre jellemzően szexuális célú kizsákmányolást valósítottak meg⁹ (a szexuális kizsákmányolás áldozatainak 22 százaléka 18 év alatti) (REPORT..., 2022: 3).¹⁰ A gyerekkorú áldozatok háromnegyede lány (Uo. 6).

A bizottsági, ügynevezett előrehaladási jelentés megmutatja azt az utóbbi évtizedben láthatóvá vált nemzetközi és magyarországi változást is, amely a női elkövetők markánsabb/szignifikánsabb jelenlétét jelzi. Azaz a bevezetőben említett sztereotípiáknak igazuk volt: az elkövetők valóban mind férfiak voltak korábban, de azzal, hogy egyre több eset

⁷ Jelentés az emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről, valamint az áldozatok védelméről szóló 2011/36/EU irányelvnek való megfeleléshez a 23. cikk (1) bekezdése értelmében szükséges intézkedések tagállamok általi meghozatala mértékének értékeléséről [COM(2016) 722 final]. A 2011/36/EU Irányelv módosítása 2023-ban mindenképpen napirenden lesz, a tervezet 2022. december 18-án jelent meg. Lásd erről bővebben https://home-affairs.ec.europa.eu/news/eu-proposes-new-rules-fight-trafficking-human-beings-2022-12-18_en.

⁸ <https://rm.coe.int/16805d58bf>.

⁹ A gyerekkorú áldozatok fele sérelmére szexuális, 17 százalékát érintően munkacélú kizsákmányolást valósítottak meg, 4 százalékukat koldulásra kényszerítették (REPORT..., 2022: 6.).

¹⁰ A jó hír, hogy a magyar gyerekek száma csökkent a korábbi, a 2017–2018-as jelentés adataihoz képest: a legtöbb 18 év alatti áldozat román (477), német (140), és holland (104) állampolgárságú volt 2019–2020-ban.

kerül a hatóságok látókörébe, hogy több regisztrált bűncselekmény van, a női elkövetők is „láthatóvá” kezdtek válni.

A 2019–2020-as évben az emberkereskedelem bűncselekményével gyanúsítottak 74 százaléka férfi volt, míg például Finnországban az elkövetők 53 százaléka nő volt ebben az időszakban (UO. 11).¹¹

A magyar kriminálstatisztikai adatok is azt mutatják, hogy míg az összбүнözésen belül a női elkövetők aránya 17-18 százalék, az emberkereskedelem esetében ez 37-38 százalék.

Az Egyesült Királyságban is hasonló tendenciák figyelhetők meg, amellyel kapcsolatban már 2015-ben megjelent a *British Journal of Criminology* oldalain egy tanulmány (BROAD, 2015). A szerző ebben a tanulmányában a női elkövetőket tipizálta: a nők az emberkereskedelem folyamatában kisebb feladatokat kapnak, kisebb szerep jut rájuk, mint a férfiakra. Sok esetben a női elkövetők korábban áldozatok voltak, továbbá a partnerükkel közösen valósítják meg a bűncselekményeket (UO.). Azt gondoljuk, hogy ha a korábban áldozattá vált nők segítséget kaptak volna, nem vagy jóval kisebb eséllyel váltak volna elkövetővé.

Gyermekotthonok érintettsége

Az egyik legfontosabb kiszolgáltatott csoport azon gyerekeké, akik gyermekvédelmi szakellátásban kénytelenek felnőni. Ezek a gyerekek sok esetben kedvességgel bármire kaphatók és nagyon könnyen befolyásolhatók, így rendkívül veszélyeztetettek (BORZA, 2017). A gyermekotthonok érintettsége nem véletlen, hiszen a rendszerben súlyos problémákkal küszködő gyerekek vannak, emiatt felülreprezentált a gyermekprostitúcióban érintett gyerekek aránya (vö. VIDRA ET AL., 2015; VASKUTI, 2019: 134; KALÓ ET AL., 2019).

A probléma jelentőségére utal az alapvető jogok biztosának a gyermekprostitúció jelensége témakörében végzett 2018-as vizsgálati jelentése és az abban olvasható megállapítások is. Az alapjogi biztos így ír erről: „A gyermekek prostitúcióval való érintettségének észlelési formái változatosak. Előfordul, hogy maga a gyermek beszél róla társainak, nevelőinek, illetve a bekerülésekor már az ügyében eljárni illetékes beutaló gyámhivatal, illetve a gyermekjóléti alapellátás szakemberei jeleznek. [Vagy kellene, hogy jelezzenek – a szerzők megj.] [...] A gyermekprostitúcióval kapcsolatban több intézmény munkatársai számára nem adódott lehetőség, hogy ilyen témakörű képzésen, konferencián vagy továbbképzésen részt vehessenek. Az intézmények egyikének sem áll rendelkezésére külön szakmai protokoll, módszertani útmutató a prostitúció kezelésére, konkrét speciális programjaik sincsenek. Esetenként pszichológus tud segíteni a testi-lelki trauma feldolgozásában, természetesen ezt is csak olyan esetben, amikor az érintett gyerek nincsen épp szökésben” (ABJ, 2018: 19). Ugyanis rendkívül magas a szökések¹² száma, és mint láthattuk: a szökésben lévő gyerekek még sérülékenyebbek. Ezzel kapcsolatban megemlítendő, hogy az állampolgári jogok országgyűlési biztosa az OBH 550/1998.¹³ számú jelentésében már 1998-ban „kifogásolja a szökések elleni tehetetlenséget,

¹¹ Dániában és Csehországban 40 százalék körüli volt a női elkövetők aránya 2019–2020-ban.

¹² A szakellátásba beutalt kiskorúaknak a gondozási helytől való – legalább 24 órát elérő – engedély nélküli távollétét minősíti szökésnek.

¹³ Az otthont nyújtó gyermekintézményekben élő gondozottak alkotmányos jogainak érvényesülése. Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa általános helyettesének OBH 550/1998. jelentése. 2011-ben az országgyűlési biztos A JB-1472/2011. számon, a gyerekek védelemhez és gondoskodáshoz való jogának védelme

az otthonokban megvalósítandó életminőség tekintetében pedig megállapítja, hogy alkotmányos visszasságot okoz, ha a gondozási helyükről távollévő gyerekek nem kapják meg a legmagasabb testi-lelki egészségük biztosításának érdekében nyújtandó, megkívánt gondoskodást” (BEDE ET AL., 2010:7).

Erről az alapjogi biztos is ír: „a gyermekek engedély nélküli eltávozása a gondozási helyről főként gyermek- és lakásotthonok esetében jellemző, a nevelőszülői hálózatnál ez a probléma kisebb. Valószínűsíthető, hogy némely gyermek a szökés alkalmával prostituálódik. Motivációjuk jellemzően a cigaretta, vagy más szer iránti szükségletük, illetve olyan tárgyak megszerzésének igénye, amelyekhez nincs hozzáférési lehetőségük. A szakellátás rendszerébe bekerült gyermekek egy része büntetésként éli meg ezt az ideiglenes hatályú beutalást, vagy a nevelésbe vételt, nem értik meg és nem akarják elfogadni azt. Szocializációs hiányosságai, korábbi élményeik miatt gyakran deviáns emberekhez, csoportokhoz csapódnak. Anyagi igényeiket, hátrányos helyzetüket a feltételezhető futtatók felismerik és ki is használják. A gondozási helyek tapasztalatai szerint vannak olyanok, akik tudatosan keresik, megkönyékezik az intézményi gondoskodás alatt álló gyermekeket. A különböző addikciók nagymértékben felfokozzák a kiszolgáltatottságukat. A függőséggel járó pszichés állapot, mint a szer beszerzéséhez szükséges anyagi kényszer is fokozott veszélyeztető tényező” (AJB, 2018: 19).

A gyermekotthonokból való szökések magas száma nem sokat változott a bemutatott jelentések óta, továbbra is aggasztó: 2020-ban 24 565 szökés volt a KSH adatai alapján, összesen 3407 gyermek érintettségével¹⁴. A szökések idején 133 gyerek követett el bűncselekményt (KSH, 2021: 92). Sajnálatos, hogy a szökések alatt áldozattá vált gyerekek számát nem ismerjük. A nemzetközi statisztikákhoz hasonlóan a négy vagy több alkalommal történő szökés a legjellemzőbb nálunk is: 2020-ban 1627 gyerek szökött meg ellátási helyéről legalább négy alkalommal (VARGA, 2014; BOWDEN – LAMBIE, 2015; O’BRIEN ET AL., 2017; LATZMANN ET AL., 2019; GIBBS – LATZMANN, 2020).

A gyermekotthonokban élők kiszolgáltatottsága, veszélyeztetettsége rendkívül nagy próbatétel az ott dolgozóknak, áldozattá válásuk megelőzése nem könnyű, mégis fontos feladat a társadalom egésze szempontjából.

Amikor egy adott ügyben az elkövető és a sértett is 18 év alatti, esetleg azonos csoportba tartoznak a gyermekotthonban, nem egyszerű eldönteni, hogy ki az elkövető és ki a sértett, meddig sértett és mikortól elkövető, elkövető-e az elkövető, sértett-e a sértett, amely kérdések megválaszolása olykor bizony feladja a leckét a jogalkalmazók számára. Az ügyészi tapasztalatok alapján ezen ügyekben rendkívül elhúzódó eljárások a jellemzők éppen a bizonyítási nehézségek miatt, amelyek alapja az, hogy ezekben az ügyekben továbbra is a személyi bizonyításon van a hangsúly. Itt az eljárási szereplők, akik megértésben és megértetésben alapvetően, sok esetben amúgy is akadályozottak, néha nagyon nehezen is nyilatkoznak, vagy a hatóságok nehezen értik meg őket (WINDT, 2021: 49–55).

Ezekben az ügyekben szinte senkinek nem áll érdekében nyilatkozni, még az anyagi vagy érzelmi függésből adódó kiszolgáltatottsága miatt a sértettnek sem. A tapasztalat alapján a 12–15 év közöttiek a sértettek, 16–18 év között már inkább terheltek. Speciális a helyzet akkor, ha

érdekében hivatalból vizsgálatot folytatott annak feltárására, hogy jelen van-e hazánkban a gyermekprostitúció jelensége és a gyerekek védelmére hivatott szervek milyen intézkedéseket tesznek akkor, ha ezzel a jelenséggel találkoznak. Ezt követte az AJB-1485/2018. számú jelentés 2018-ban.

¹⁴ A gyerekek többsége gyermekotthonból szökött meg: 3247 fő, 160 fő a nevelőszülőjétől.

egy fiatal lány két eljárásban is érintett: az egyikben a terhelt, a másikban a sértetti oldalon, amely az ő számára különösen nehezen értelmezhető szituáció (Uo.).

Szomorú azonban, hogy a „gyermekotthonok – a bizalmi kapcsolat és kötődés kialakításán, valamint a személyes beszélgetéseken kívül – nem rendelkeznek olyan eszközökkel, amelyek a gyermekek hatékony és biztonságos (például prostitúciós tevékenységre kényszerítő személyekkel szembeni) védelmét biztosítják” (VASKUTI, 2019: 134).

M. története

Aczél Anna és Hatvani Erzsébet javítóintézeti tapasztalatai alapján a fiatalokú bűnelkövető lányok jelentős része egyben áldozat is, sokszor éppen szexuális kizsákmányolásáé, „valamilyen feldolgozatlan trauma mindegyikük életét, szocializációját, így viselkedését is meghatározta, meghatározza. Gyakori tapasztalat, hogy a nálunk lévő lányok alapvető élménye, hogy magukra hagyták őket és senki nem vállalt felelősséget értük, illetve azokért a tetteikért, amiket velük szemben elkövettek. [...] Az áldozattá vált gyermekek kiszolgáltatott helyzetükben senkitől nem kaptak segítséget, nem számíthattak más felnőttekre sem. A világot kizárólag áldozatokra és elkövetőkre bontják, ennek árnyalására rövid ideig és csak bizonyos helyzetekben képesek. Nem értik, miért kellene nekik felelősséget vállalni tetteikért, sokan azt gondolják, amit velük tettek, azt nekik is joguk van másokkal megtenni” (B. ACZÉL – HATVANI, 2015: 54–55). A bemutatott esetünkben is igazak ezek az állítások.

M.-nek hét testvére van, az édesanyja alkoholproblémái miatt a családban komoly gondok voltak, emiatt 2017-ben védelembe vették, majd 2019-ben lakásotthonba került, ahol nevelőivel nem tudott kötődést kialakítani, alkoholhoz fordult ő is. Az alig 13 éves (!) M. alkoholproblémákkal küszködött, segítséget nem kapott a tekintetben, hogy milyen más megküzdési stratégiák léteznek. Bekerülése után szinte azonnal elszökött az intézetből, eleinte az édesapjához, 2020. januártól egy akkor 35 éves férfihoz.

M. szerelmi kapcsolatot alakított ki a későbbi elkövetővel, R. J.-vel. Havonta több alkalommal, a későbbiekben napi rendszerességgel engedély nélkül eltávozott a gyermekotthonból, ami miatt a Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat bejelentésére a rendőrség többször is elrendelte M. körözését. M. „szerelme”, R. J. tisztában volt M. életkorával, hosszabb időn át, kihasználva M. vonzalmát és a vele szemben fennálló dominanciáját, több alkalommal közöszült az ekkor még 13 éves kiskorú sértettel, M. beleegyezésével. Őt több alkalommal bántalmazta is, amelynek következtében a kiskorú sértett könnyű, zúzódásos sérüléseket szenvedett a végtagjain. R. J. ugyanebben az időszakban, több alkalommal egy családi házhoz szállította személygépkocsijával M.-et, ahol ő – tartva a további bántalmazástól – minden esetben szexuális cselekményt végzett ugyanazzal az ismeretlen személlyel, alkalmanként 15 ezer forintért, amelyet a cselekmény után az ismeretlen személy R. J.-nek adott át az utcán, aki minden alkalommal 4000 forintot juttatott ebből az összegből M.-nek.¹⁵

Erről az ügyről, amelyben M. sértett, részleteiben nem beszélhetünk, hiszen a tanulmány írásakor még folyamatban lévő eljárásról van szó, azt azonban rögzíteni lehet és kell, hogy a nyomozást irányító ügyész minden szükséges és lehetséges intézkedést megtett a valóságghú

¹⁵ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Főügyészség, 446/2020.

tényállás megállapítása, a kiskorú sértett jogainak biztosítása érdekében, azonban a gyermekvédelmi rendszer hiányosságait kiküszöbölni, a rendszer érzéketlenségét saját érzékenységgel pótolni sajnos nem állt módjában. Témánk szempontjából egy – a folyamatban lévő büntetőeljárás további menetére hatással nem lévő – ügyészi intézkedést említünk meg. A kiskorú M.-mel, mint emberkereskedelem sértettjével, a nyomozó hatóság az emberkereskedelem áldozatainak azonosításáról szóló kormányrendelet szerinti azonosító beszélgetést hónapokkal később, az eljáró ügyész sürgetésére folytatta le. Az ügyész, bár mindent megtett M.-ért, elkésett. Az azonosító beszélgetés megfelelő időben történő lefolytatása, és annak következtében az áldozatnak járó szolgáltatások [a területi áldozatsegítő szolgálat bevonásával az áldozatnak később ismertetett támogatások nyújtása, biztonságos szállás biztosítása, egészségügyi ellátása, valamint mivel kiskorú személyről van szó, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 17. § (2) bekezdés b) pontja szerint hatósági eljárás haladéktalan kezdeményezése] elmaradtak, az áldozatból eddigre elkövető lett, már nem járt neki a védelem, csak a retorzió. Úgy gondoljuk, hogy az időben elvégzett azonosító beszélgetés, azonosítás és annak alapján történő eljárás lefolytatásával megelőzhető lett volna M. elkövetővé válása.

Kérdésként merül fel bennünk az, hogy amennyiben a történések azon a pontján, amikor M. már sértett egy büntetőeljárásban, segítséget, támogatást, magyarázatot kap, bekövetkeznek-e vajon azok az események, amelyek az elítéléséhez vezetnek később.

Ha a gyermekvédelmi rendszer, és annak szereplői, akik minden bizonnyal – sajnálatos módon – nem először találtak ilyen történettel, és ennek megfelelően nagy valószínűséggel jóslhatták meg M. jövőjét, a várható eseményeket, képesek és hajlandók lettek volna a szükséges lépéseket megtenni (gondozási hely megváltoztatása, lelki/fizikai segítség, speciális igényüvé nyilvánítás, csoportváltás), nemcsak M.-et, hanem az általa elkövetett bűncselekmény szintén kiskorú sértettjeit is megóvhatták volna, és nemcsak az áldozattá válástól, hanem – ahogy M. példáján is láthatjuk – a nagy valószínűséggel később szintén bekövetkező elkövetővé válástól is. A gyermekvédelmi rendszer jelenlegi formájában, körülmények között sok esetben újratermeli az áldozatokat és az áldozatokból elkövetővé váló gyermekeket, későbbi felnőtteket, amely helyzetre a büntetőjog és a büntetőeljárás – retrospektív jellegénél fogva – leginkább már csak reagálni tud.

M. esetében a rendszer vak és tehetetlen maradt. M. a fent összefoglalt eseményeket követően folytatta életét a gyermekotthonban, a szökések, a bántalmazások nyomai semmilyen reakciót nem váltottak ki, a viselkedésváltozás az amúgy is „problémás” gyerek esetében nem volt feltűnő, változás nem történt, nem kapott semmiféle segítséget, lehetőséget arra, hogy megértse, feldolgozza, mi történt vele. M. elmondása szerint a bántalmazó kapcsolatból származó terhességének kiderülése, majd megszakítása után sem kapta meg ezeket, ami különösen hanyag eljárásra utal a nevelői részéről, és emberileg is teljeséggel érthetetlen. Ekkor, 2020 közepén, az alig 14 éves kislány egyedül maradt a traumáival.

M. története rámutat arra, hogyan válik egy gyermekkorú sértettből elkövető igen rövid idő alatt: 2020 első felében, 13 évesen még sértett, 2020. október–novemberben már (betöltve a 14. életévét) elkövető. A kislány sértettként elszenvedett sérelmeire nem kapott gyógyírt, az első ügyben jelen sorok írásáig nem született ügydöntő határozat. Ezzel szemben abban az ügyben,

amelyben elkövető volt, az igazságszolgáltatás malmai gyorsan öröltek. Az élet furcsa fintoraként 2023 elején, a ma már 16 éves lány számára, a büntetésként kirótt javítóintézet jelenti azt a biztonságos, védett környezetet, amely sértettként járt volna neki.

Ugyanazon főügyészség másik ügyében M.¹⁶ már terhelt, a vádirat, majd az ítélet is így mutatja be őt:

M. az általános iskola négy osztályát végezte el, jelenleg általános iskolai tanuló. Letartóztatása előtt egyéni tanrend alapján¹⁷ folytatott tanulmányokat, hajadon, kiskorú gyermeke nincs, munkahelye, jövedelme és vagyona nincs. Speciális Lakásotthon lakója volt, szüleivel kapcsolattartása nem folyamatos, az apa otthonában tartózkodása idején gyakorlatilag feltételek és kontroll nélküli szabadságot élvezett. M. érzelmileg zavartalanul fejlődő személyiség, értelmi fejlettsége átlagos, érzelmi differenciálatlansága átlag alatti, alkalmazkodó képessége gyenge, értelmi fejlettsége átlagos, intellektusa az átlagos övezetbe tartozik, mentális retardációra utaló jegyek nem mutathatók ki. Alkalmazkodási képessége gyenge, probléma megoldásai érzelem vezéreltek, meggondolatlanok, azok mentén viselkedése korához képest felelőtlen. A vád tárgyává tett cselekmény társadalmi megítélésével, annak morális súlyával és büntetőjogi következményeivel tisztában van. Nem szenved és a cselekmény időszakában sem szenvedett a kóros elmeállapot semmilyen formájában. Serdülőkori érzelmi és magatartászavara van, ami azonban nem tekinthető kóros elmeállapotnak. Büntetlen előéletű.¹⁸

Az első gondolat, ami az ítélet személyi részét olvasva feltűnhet nekünk az, hogy még utalás sem történik arra a kislányra, aki alig pár hónappal a vád tárgyává tett bűntett elkövetését megelőzően azzal azonos bűncselekmény sértettje volt. Igaz ugyan, hogy az ártatlanság védelme megilleti az M. sérelmére elkövetett bűncselekmény terheltjeit, de meglátásunk szerint M.-et is megillette volna annak figyelembevétel az ellene folytatott büntetőeljárásban, hogy a bűncselekménye elkövetését megelőzően nem sokkal, vádirati bizonyossággal elszenvedője volt ugyanolyan, illetve további, nemi erkölcs elleni bűncselekményeknek. A Be. 561. § (3) bekezdése értelmében az ítélet indokolása tartalmazza a vádlott személyi körülményeire vonatkozóan megállapított tényeket. Márpedig ténykérdés, hogy az M. sérelmére elkövetett ugyanolyan és más bűncselekmények miatt nyomozás indult, és vádemelés történt. Meglátásunk szerint ezen tény megjelenítése legalább olyan fontos, mint az, hogy például hajadon családi állapotú. Ezen tényszerű adat nélkül – pusztán az ítélet ismeretében – az a benyomása keletkezhet minden olvasónak, hogy M. gyakorlailag abban különbözik kortársaitól személyi körülményeit tekintve, hogy lakásotthonban él, egyébként egy átlagos kamasz. Az előzmények tükrében azonban tudjuk, hogy ez nem fedí a valóságot.

Különösen zavaró az említett büntetőeljárás tényére utalás hiánya akkor, amikor az ítélet azt rögzíti, hogy M. érzelmileg zavartalanul fejlődő személyiség. Valóban az lenne? Valóban nem zavarták meg az érzelmi fejlődését a sérelmére elkövetett bűncselekmények? Vajon miért nem tartotta indokoltnak a bíróság a személyi körülmények részletezése, az elmeorvos szakértői vélemény részletezése során, amellet megemlíteni azt, hogy a kislányt megvizsgáló

¹⁶ M. az elsőrendű vádlott, akit az érthetőség és a követhetőség érdekében a továbbiakban is „M.”-nek nevezünk.

¹⁷ Ezzel kapcsolatban megjegyzendő: az egyéni tanrend miatt az iskola nem érthette el, nem figyelhetett rá, jelzőrendszeri kötelezettségét nem láthatta el. M. 2022 nyaráig hat osztályt végzett el, a javítóintézeti nevelése során tervezi a 7–8. osztály befejezését.

¹⁸ Szolnoki Törvényszék, 6.Fk.577/2021. számú ítélet.

pszichológus szakértő M. *pszichoszexuális fejlődésének sérülését* állapította meg? Véleményünk szerint M. e sérülése, illetve áldozatisága miatt sem mérhette fel tetteinek súlyát, következményeit.

Tovább haladva a megállapított tényálláson láthatjuk, hogy társa a bűnben egy nyugdíjas korú, büntetlen előéletű férfi.

M., valamint a két kiskorú sértett ugyanannak a Speciális Gyermekotthonnak voltak a lakói. M. a lányok között vezető szerepet töltött be, közöttük hangadó volt, a társai viselkedését a nevelőintézetben belül és azon kívül is igyekezett meghatározni.

1. sértett a családjából történő kiemelés óta rendszeres elutasításokat szenved el, a lakásotthonban akként próbálta elfogadtatni magát, hogy társai minden kérését feltétel és gondolkodás nélkül teljesítette. M.-mel való viszonyára az alárendeltség jellemző, amelynek az oka M. által tanúsított magatartás, erőszakos fenyegetés, hatalmi befolyási attitűd.

A 14 éves 2. sértett 8 éves korától él állami gondozásban, a személyiségstruktúrájában érzelmi zavarra utaló jegyek jelentek meg.

Mindkét sértett vérszerinti családjukból testi és érzelmi elhanyagolás miatt került kiemelésre. A szülői háttér az ebből eredő anyagi, érzelmi és lelki támogatást, valamint gondoskodást nélkülöző gyerekek, fokozott kötődési, érzelmi és viselkedési problémával küzdenek, amely által környezetük felé fokozatosan kiszolgáltatott helyzetben jelennek meg. M. 2020. október 26. napján egy autóbuszmegállóban ismerkedett meg II. rendű vádlottal, akivel szexuális tartalmú beszélgetést folytatott, amelynek során M. 14 éves lányokat ajánlott fel II. rendű vádlott részére. 2020. november 19. napján M. telefonon felvette a kapcsolatot II. rendű vádlottal, és megállapodtak abban, hogy szexuális kapcsolat létesítése céljából találkoznak. A telefonon történő megegyezést megelőzően, illetőleg ezt követően is M. elmondta 1. sértettnek, akiről tudta, hogy szexuális cselekmény végzésére hajlandó, hogy megismerkedett egy öregemberrel, akinek a lakására a sértettnek fel kell mennie, a férfi által kért szexuális cselekményt kell végrehajtania és ezért pénzt kell kérnie. M. és a két sértett, továbbá szintén a gyermekotthonban élő harmadik kk. társuk, az M. által megbeszélte találkozón megjelentek, és együtt II. rendű vádlott tartózkodási helyére mentek. A vádlottak megegyezése alapján II. rendű vádlott és 1. sértett a lakásba felmentek. A lakásban II. rendű vádlott és 1. sértett megállapodtak, hogy szexuális kapcsolatot 5.000 forint ellenében létesítenek. II. rendű vádlott a meztelenre vetkőzött sértettre ráfeküdt, [...] azonban merevedés elmaradása miatt a közösülésre nem került sor. II. rendű vádlott a sértettet távozásra szólította fel, átadott neki 5.000 forintot, majd a sértett elhagyta II. rendű vádlott lakóhelyét. Az épület előtt M. elvette 1. sértettől az 5.000 forintot, amelyen a lányok szeszecskét vásároltak, amelyet el is fogyasztottak. Ezen esetet követően még két alkalommal beszélt meg találkozót M. II. rendű vádlottal azért, hogy neki 1. sértettet pénzért szexuális cselekményre felajánlja.

Mindkét alkalommal a találkozások és a szexuális cselekmények az első alkalommal azonos módon valósultak meg és a sértett ezért 5.000, illetve 4.500 forintot kapott II. rendű vádlottól, amelyet a lakásból történő távozást követően azonnal átadott M.-nek.

II. rendű vádlottnak arról volt tudomása, hogy 1. sértett a cselekmény időpontjában 14 éves volt.

M. 2. sértettet folyamatosan terror alatt tartotta, annak érdekében, hogy nevezettet a befolyása alatt tartsa.

Még 2020. október 26. napján, miután M. és II. rendű vádlottak a buszmegállóban megismerkedtek M. még az út alatt megpróbálta rábeszélni 2. sértettet arra, hogy ismerkedjen meg II. rendű vádlottal, abból a célból, hogy majd őt neki később szexuális cselekményre fel tudja kínálni. 2. sértett a kérést elutasította.

2020. november 21. és 24. közötti időben, miközben a lakóház előtt várakoztak 1. sértettre M. ismételten felszólította 2. sértettet, hogy ő is menjen fel II. rendű vádlott lakására és ő is pénzért végezzen vele szexuális cselekményt. 2. sértett a felszólítást ekkor is figyelmen kívül hagyta.

2020. november 24. napján, amikor M. és a sértettek harmadik alkalommal mentek II. rendű vádlott lakásához, és 1. sértett szexuális cselekményéért kapott 4.500 forintot M. alkoholra költötte, az elfogyasztott szeszesital hatására 2. sértett erősen ittas állapotba került. Miután M. és a sértettek visszaérkeztek a Speciális Gyermekotthonba M. kirángatta 2. sértettet az intézet elé, azért, hogy az odaérkező K. F. nevű személynek szexuális cselekmény végzése érdekében átadja. Mivel a sértett átvételét annak koszos és ittas állapota miatt K. F. megtagadta M. visszalökdöste a 2. sértettet az épületbe, hogy menjen fürödjön meg, hogy K. F. őt el tudja vinni. Az épületben M. a 2. sértettet folyamatosan fenyegette, rángatta, azonban 2. sértett olyan rosszul lett, hogy a nevelőknek mentőt kellett hívni, így a szexuális cselekményre történő átadás meghiúsult.¹⁹

Mindezek alapján a törvényszék a 2021. október 21. napján megtartott zárt előkészítő ülésen²⁰ meghozta és nyilvánosan kihirdette a 6.Fk.577/2021. számú ítéletét, amelynek lényege:

M. bűnös emberkereskedelem büntetében [Btk. 192. § (2) bekezdés a) pont, (4) bekezdés 1. fordulat, (3) bekezdés 1. fordulat és (5) bekezdés a) és d) pontjai].

Ezért a bíróság M. vádlottat 3 (három) év 6 (hat) hónap javítóintézeti nevelésre utalja.

További kérdések fogalmazódnak meg az ítélet alapján bennünk: vajon a bíróság miért nem tartotta indokoltnak a fiatalok lakóotthonba kerülése okait, az ottani életét, nehézségeit olyan részletességgel feltüntetni, mint tette azt a sértettek esetében? Vajon M. nem volt kiszolgáltatott helyzetben akkor, amikor a terhére jogerősen megállapított bűncselekményt elkövette?

Vajon esetében nem állapítható meg, hogy hosszabb ideje gyermekvédelmi szakellátásban él, vér szerinti családjából érzelmi elhanyagolás okából emelték ki, hogy a szülői háttér és az ebből eredő anyagi, érzelmi és lelki támogatást, valamint gondoskodást nélkülöző gyerek? Hogy ebből adódóan fokozott kötődési, érzelmi és viselkedési problémával küszködik, amely által környezete előtt fokozatosan kiszolgáltatott helyzetben jelenik meg?

Minden bizonnyal a válaszok megállapíthatók lettek volna. Azonban ennek valami miatt nem volt jelentősége a büntetőeljárásban, legalábbis az ítéletben ez nem jelent meg, ahogy a közvetlenül ezt megelőző áldozattá válás sem.

A sértettek kiszolgáltatott helyzete mellett szót kell ejtenünk arról is, amikor az elkövető maga is kiszolgáltatott helyzetben van. A tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek, ezen belül a szakellátásban élő tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek között különösen jelen van a hierarchia, az alá-fölé rendeltségi, a befolyásolási, illetve más egyéb hatalmi viszony. Pusztán az a tény, hogy az elkövetői és a sértetti oldal szereplői egyaránt szakellátásban, azaz nyilvánvalóan a családban felnövő gyerekekhez képest egyaránt hátrányosabb, kiszolgáltatottabb helyzetben vannak, nem zárja ki e helyzet további

¹⁹ Szolnoki Törvényszék, 6.Fk.577/2021. számú ítélet.

²⁰ Ez nem egy büntetőeljárással foglalkozó tanulmány, azonban az előkészítő ülésen született végzés miatt M. javítóintézeti nevelést kapott, az ügyészi indítványnak megfelelően. Az előkészítő ülés az ügyészi munka szempontjából is fontos jogintézmény, igen nagy felelősséget helyez az ügyész vállára. (Erről lásd HORGOS, 2022 és BODA, 2022.)

differentiálódásának a lehetőségét, azaz azt, hogy az egyik gyerek a másikhoz képest hátrányosabb, kiszolgáltatottabb helyzetben van.

A bizonyítékok alapján bűnös volt M., de talán mások lettek volna a bűnösségi körülmények, talán nyomatékosabbak lettek volna az enyhítő körülmények, más lett volna az alkalmazott intézkedés mértéke, és talán más lett volna a hatóság szereplőinek a hozzáállása is, ha felismerik, hogy a fiatalok terhelte maga is kiszolgáltatott helyzetben volt, továbbá hasonló bűncselekmény áldozatává vált pár hónappal korábban.

E felismerés birtokában lehetőség lett volna a Be. 96. §-a alapján a Be. 85. § (1) bekezdésének és a 87. § (1) bekezdése alkalmazására.

A bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság a terhelte jogai gyakorlásának, kötelezettségei teljesítésének elősegítése érdekében a tizennyolcadik életévét be nem töltött terhelte esetén a Be. a 87. § (1) és (2) bekezdését megfelelően alkalmazza, azaz lehetőség szerint kép- és hangfelvételt készít, elrendelheti, hogy az eljárási cselekményen igazságügyi pszichológus szakértő is jelen legyen, illetve az eljárási cselekményt a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 61. § (2) bekezdésében meghatározott szolgáltatást végző vagy jogszabályban meghatározott más szaktanácsadó közreműködésével hajtja végre, valamint a büntetőeljárással összefüggésben biztosítja az Alaptörvényben, az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett gyermek jogairól szóló egyezményben (ENSZ gyermekjogi egyezménye), a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben és más törvényekben megfogalmazott, gyereket megillető jogok hatékony érvényesülését. Az ENSZ gyermekjogi egyezményében foglalt alkalmazása – a Be. értelmében – nem mérlegelés kérdése, hanem kötelezően alkalmazandó előírás. Az egyezmény 40. cikke rögzíti, hogy a „*részes államok elismerik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermeknek olyan bánásmódhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadságai iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét*”. Ebből a célból, az egyezményben részes államok különösen gondoskodnak arra, hogy a 18 év alatti terhelte kérdéseket intézhessen vagy intéztethessen az ellene valló tanúhoz, és a mellette valló tanúk ugyanolyan feltételek mellett jelenhessenek meg és legyenek meghallgathatók, mint az ellene valló tanúk. Utóbbi rendelkezés az eljárásban való hatékony részvétel jogát jelenti, amelyet az uniós jogban az Európai Unió Alapjogi Chartájának 47. cikke, az Európai Tanács joganyagában az EJEB a 6. cikke mond ki. A hivatkozott nemzetközi, egyben Magyarországon is kötelezően alkalmazandó joganyagok konkrét követelményeket dolgoztak ki a gyermekek büntetőeljárásokban való hatékony részvételének biztosítása céljából. Az eljárások során általános szabályként biztosítani kell, hogy figyelembe vegyék a gyermek életkorát, érettségének szintjét és érzelmi állapotát. A „hatékony részvételre” vonatkozó követelmények közé tartozik a gyermek tárgyalásokon való részvétele, és többek között annak biztosítása, hogy a gyermek megértse az eljárás célját, lényegét és tétjét, valamint a bírósági tárgyalások korlátozott formalitása. Követelmény, hogy a büntetőeljárás legyen hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyerekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó, tiszteletben tartsa a gyerekek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az

integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot (KÉZIKÖNYV..., 2016).

Kérdésként merül fel bennünk, hogy M. esetében, mint terheltet érintően a Be. hivatkozott rendelkezései, és az alapján az említett nemzetközi, de a belső joganyag részét is képező normák miért nem kerültek alkalmazásra, miért nem érvényesültek. A 14-15 éves M. hatékony részvételét mennyiben biztosította az, hogy ügyét a bíróság előkészítő ülés keretében intézte el, ez a fajta eljárás mennyiben biztosította a megértésben és megértetésben akadályozottnak látszó terhelt tisztességes, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó igazságszolgáltatáshoz való jogának érvényesülését. Vajon az eljárási szereplők meg tudtak győződni arról, hogy M. tényleg erőszakos, társait terrorizáló, befolyásoló személyiség? A gyermekkorú tanúk vallomásai ebben az esetben is, mint olyan sok más esetben, ellentmondók, a vádiratban és az ítéletben azoknak a nevelőknek a véleményei köszönnek inkább vissza, akik az M.-et korábban érő bántalmazásokat figyelmen kívül hagyták, a sérelmére elkövetett bűncselekményeket nem észlelték, és köztük van az is, aki az M. sérelmére és az M. által elkövetett bűncselekményekkel nagyjából egy időben sértettjévé vált az M. és áldozati által elkövetett közfeladatot ellátó személy elleni erőszaknak, így elfogulatlansága megkérdőjelezhető. Ezt a tény szintén nem rögzítették, holott a bizonyítékok értékelésében szerepet kellene játszania. A pártfogó felügyelői vélemény (Be. 202. §) ebben segíthetett volna, amely fiatalkorú terhelt esetében kötelező.

Meggyőződésünk szerint a fenti körülmények között M. ügyének előkészítő ülésen történt elbírálása nem volt szerencsés, még akkor sem, ha ily módon az ügy gyorsan befejezhető volt, és legalább az időszerűség követelménye nem sérült.

Óhatatlan felmerül az a kérdés is, hogy mi lett volna a már jogerősen befejezett eljárás eredménye, ha az M. sérelmére elkövetett bűncselekmények miatti eljárás fejeződik be korábban. Ha az ítéleti tényállásban azt lehetett volna rögzíteni, hogy a szexuális erőszak áldozatává is vált emberkereskedelem sértettje négy hónappal a sérelmére elkövetett bűncselekmények, testi és lelki traumák elszenvedése után rábírta kiszolgáltatott helyzetben lévő társait olyan tevékenység végzésére, amelyre őt is kényszerítette a szerelmének vélt férfi?

A jogalkalmazók, a gyermekvédelem, valamint az emberkereskedelem elleni küzdelem szempontjából számos további tanulság megfogalmazható M. történetével kapcsolatban:

1. A gyermekotthon megtartó közegének hiánya, a kislány viselkedésére adekvát válaszadás elmaradása szembeötlő (a csoportban ő a hangadó, uralkodik a többiekén a nevelői vélemény szerint – de miért nem történt csoportbontás, a szökések utáni bántalmazások nyomai alapján beszélgetés kezdeményezése. A resztoratív eszközök alkalmazása megfontolandónak tűnik). Ez nyilvánvalóan nem az igazságszolgáltatás szereplőinek feladata, de ezek elmaradása mindenképpen kihatott az adott csoportban élő gyermekek életére.
 - a. A kislány áldozattá válása után nem kerül másik intézménybe, abortuszon esik át (megemlítendő a szexuális felvilágosítás hiánya is, holott M. nevelői tudhatták, hogy a szökések során kihez, hova és miért megy).

- b. Soha nem kérdezték meg tőle, miért szökik, mi hiányzik neki, milyen igényei, szükségletei vannak, mint ahogy a sértett-társait sem.
- c. A csoporttárs sértettek elmulasztott segítése, támogatása szintén kiemelendő.
- d. A közvetítői eljárás részletes szabályait a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény tartalmazza, ebben a XVIII. fejezetbe, Az emberi szabadság elleni bűncselekmények körébe tartozó bűncselekményeket (Btk. 192. § Emberkereskedelem és kényszermunka), amelynek csupán az alapesete öt évnél nem súlyosabb, a többi öt évnél súlyosabb, de fiatalkorú elkövető lévén megfontolandónak tartjuk, esetleg pilot jelleggel, hogy az ilyen ügyekben (értsd: kizárólag fiatalkorú elkövető esetén, ha a sértettje gyermekotthonbeli társa) történjen például a békítőkör-modellhez hasonló ülés (BARABÁS – WINDT, 2014), vagy legalábbis olyan közös átbeszélése a történeteknek, amely mind a fiatalkorú elkövető, mind az áldozata számára világossá tenné, hogy az átételekről nem tehetnek, hogy miért volt ez rossz, ki hogyan élte meg az eseményeket stb. (vö. LUX – SEBHELYI, 2019: 86; HUMAN..., 2021). Ugyanis a javítóintézeti nevelését töltő M. napi szinten találkozik áldozataival, hiszen ők a speciális gyermekotthoni részben vannak Rákospalotán.

2. Az emberkereskedelem áldozatának járó segítség elmaradása (a feljelentés után áldozatként járó szolgáltatások elmulasztása). Kérdésként merül fel, tájékoztatták-e M.-et arról, hogy emberkereskedelem áldozataként milyen segítséget kaphat, egyáltalán erről van-e a gyermekotthonban dolgozóknak információjuk?

Amennyiben M. a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény által biztosított szolgáltatásokhoz hozzájut, elkerülhető lett volna elkövetővé válása. Figyelemmel arra, hogy a hivatkozott törvény által biztosított egyes szolgáltatások korlátozott ideig – az áldozattá válás után viszonylag rövid idő elteltével – vehetők igénybe, legfontosabb szerep e körben a szakellátásra, a nyomozó hatóságra és az ügyészségre hárult (volna).

Az igénybe vehető szolgáltatások:

- ⇒ Ingyenes, gyors és szakszerű tájékoztatás (büntetőeljárás-beli jogokról/kötelezettségekről, igénybe vehető szolgáltatások tárgyáról, feltételeiről, módjáról, az áldozatsegítésben közreműködő egyéb szervezetekről) az előállt helyzetben felmerülő nehézségeik megoldása érdekében.
- ⇒ Az áldozat igényt tarthat az áldozatsegítő szolgálat segítségére érdekeinek érvényesítése céljából is. Személyre szabott felvilágosítást kell kapnia alapvető jogairól és az őt megillető egészségügyi, biztosítási és szociális ellátásokról.
- ⇒ Ha az áldozat ügyének további intézése jogász közreműködését kívánja, akkor az áldozatsegítő szolgálat köteles őt a jogi segítségnyújtó szolgálathoz irányítani.
- ⇒ A bűncselekmény áldozatának azonnali pénzügyi segélyre lehet szüksége. A területi áldozatsegítő szolgálat az azonnali pénzügyi segély kérdésében méltányossági döntéssel határoz, amely a bűncselekmény következtében kialakult helyzet mérlegelésén alapul.

A szándékos, személy elleni erőszakos [Btk. 459. § 26. d) pont – emberkereskedelem és kényszermunka, e) pont – szexuális erőszak] bűncselekmények áldozatait állami kárenyhítés is megilleti. A kárenyhítés nem fájdalomdíj és nem jár automatikusan. Az egyösszegű vagy járadék formájában nyújtható anyagi támogatás a társadalom szolidaritását hivatott kifejezni. Kárenyhítésre a bűncselekmény közvetlen fizikai sértettjei jogosultak, akiknek testi épsége, egészsége a bűncselekmény következtében súlyosan károsodott. Feltétele továbbá az áldozat rászorultsága, amelyet jövedelmi viszonyai határoznak meg.

3. M. egy évig letartóztatásban volt Rákospalotán, amely rendkívül súlyos „büntetés” volt,²¹ annak ellenére, hogy „végre” zárt intézménybe került (ahonnan nem volt lehetősége elszökni), más nevelők foglalkoztak vele. M. itt hallotta először azt, hogy a teste érték és vigyázni kell rá, ne adja oda bárkinek. Mennyi mindenben kellett addig átmennie, amíg ezt elsajátította. Ha ez már az előző ellátó helyén megtörténik, felismerhette volna, hogy más teste is érték, amely talán a későbbi elkövetővé válását megakadályozhatta volna.
4. Szükségszerű lett volna, hogy M.-mel, a sérelmére megvalósított cselekmények feljelentését követően a nyomozó hatóság haladéktalanul lefolytassa az ügynevezett azonosító beszélgetést.²²
5. A másodrendű vádlottat, az 1952-es születésű felnőttet folytatólagosan elkövetett gyermekprostitúció kihasználásának büntetében [Btk. 203. § (2) bekezdés] találta bűnösnek a bíróság, őt kétévi szabadságvesztésre ítélte, ennek végrehajtását három év próbaidőre felfüggesztette. A közel 70 éves férfi „büntetése” M. számára igazságtalannak tűnt. 14 évesen sokkal komolyabb büntetést kapott, mint az a felnőtt férfi, aki tisztában volt a lányok életkorával, kiszolgáltatottságával (vö. BALOGH ET AL., 2020).
Mindamelllett, hogy az ügyészség és a bíróság helyesen minősítette a másodrendű vádlott cselekményét a súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett és hátrányosabb következményekkel járó gyermekprostitúció kihasználásának, a kiszabott büntetés teljesen érthetetlen módon enyhe, és nem igazodik a Btk. 80. § (1)–(2) és (4) bekezdésében meghatározott bünteteskiszabási elvekhez: a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez, a középértékhez, és ahhoz, hogy ha a

²¹ A gyermekjogi egyezmény 37. cikk b. pontja szerint „A gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként legyen alkalmazható a lehető legrövidebb időtartammal”. Vö. BEVAN, 2022.

²² Erre csak 2020. november elején kerül sor sajnálatos módon. Az emberkereskedelem áldozatai azonosításának rendjéről szóló 354/2012. (XII. 13.) Korm. rendelet alapján ügynevezett azonosító beszélgetésre kerül sor; az emberkereskedelem áldozataként történő beazonosítást célzó beszélgetés az 1. mellékletben meghatározott azonosító adatlap segítségével történik. A jogszabály 2. § (5) bekezdése szerint, ha az azonosító beszélgetés alapján valószínűsíthető, hogy az emberkereskedelem áldozataként azonosított személy a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 5. § a) pontja szerint gyermek, az azonosítást végző szerv haladéktalanul kezdeményezi a Gyvt. 17. § (2) bekezdés b) pontja szerint hatósági eljárást.

bíróság szabadságvesztést szab ki, a büntetés mértékét a végrehajtás felfüggesztése lehetőségének a figyelmen kívül hagyásával állapítja meg.

Felmerül az a kérdés is, hogy a Btk. 85. § (1) bekezdésében meghatározottakat a bíróság, és a kiszabott büntetést tudomásul vevő ügyészesség milyen tényekből, körülményekből jutott arra a következtetésre, hogy az elkövető személyi körülményeire is figyelemmel alaposan feltehető, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető.

A XXI. században, amikor a nyugdíjkorhatár 65 évre és afölé tolódott, a 70 éves kor már nem számít nyomatékos enyhítő körülménynek, így ez és a büntetlen előélet bűnügyi nyilvántartásból megállapítható ténye, a bűncselekmény tárgyi súlya, a bűnösség foka *nem* indokolja a középértéktől eltérést. Ki kell emelnünk azt is, hogy a gyerekek sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmények jelentős hányada látenciában marad, a gyermekvédelmi szakellátásban felnövő gyerekek sérelmére elkövetett (bármilyen) bűncselekmények különösen. Így az az elkövető, aki a megtartó, odafigyelő, (anyagi) biztonságot nyújtó családi háttérrel nélkülözni kényszerülő gyerekek sérelmére követ el nemi erkölcs elleni bűncselekményt – nyilvánvalóan annak tudatában, hogy a fenti körülményekre figyelemmel a lebukás, a retorzió veszélye minimális –, a társadalomra rendkívüli módon veszélyes. Különös figyelemmel arra, hogy a másodrendű vádlott személyisége – a szakértői vélemény alapján (!) – kifejezetten hordozza a bűnismételés veszélyét, a büntetés kiszabás során irányadó említett szempontokat figyelmen kívül hagyó ítélet súlytalan, a speciális prevenciót nem szolgálja.

Az M.-re és a másodrendű vádlottra kirótt joghátrányokkal összefüggésben a belső arányosság kérdését is érintenünk kell: vajon a bűnösségi körülményekre figyelemmel arányosnak tekinthető-e az ismertetett körülmények között elkövetővé vált fiataalkorúval szemben alkalmazott három és fél év időtartamú szabadságelvonással járó intézkedés, és ismételt elítélés esetére kiltásába helyezett kétéves időtartamú szabadságvesztés? Álláspontunk szerint nem: rutinszerű, az adott ügy speciális jellegzetességeit figyelmen kívül hagyó büntetés kiszabási gyakorlatot tükröz. Sőt a társadalom irányába történő „üzenet”, a bizottság által is szorgalmazott felhasználó, potenciális igénybe vevő (kliens) „elrettentése” sem történt meg.

6. A gyermekotthonbeli fiataalkorú által társai sérelmére megvalósított bűncselekménnyel összefüggésben szót kell ejtenünk arról a különösen „pikáns” tényről, hogy e bűncselekménnyel hozzátéve egy időben az elkövető és a sértettjei egymás tevékenységéről tudva, közösen, szándékosan követtek el – vádirati bizonyossággal – bűncselekményt közös nevelőjük sérelmére (közfeladatot ellátó személy elleni erőszak büntetést, Btk. 311. §). Ez a körülmény – meglátásunk szerint – tovább nehezíti a fiataalkorú elkövető és az áldozatai közötti valós viszony, illetve a szerepek utólagos feltérképezését, egyben árnyalja azt a képet, amelyet a fiataalkorú bűnösségét megállapító jogerős ítélet M. és a sértettek közötti viszonyról rajzolt többek között e sértett nevelő véleménye alapján.

Zárógondolatok

Az M. életében felmerülő kockázati tényezők (a diszfunkcionális családi háttér, az iskola és annak hiánya, az alkoholproblémák) mind magukban hordozták azt, hogy áldozattá válhat. A szakellátás tényleg nézte, ahogy áldozattá, később kortársaival szemben elkövetővé váljon. M. története emiatt nem egyedi. Az M.-mel kapcsolatba kerülő felnőttek cselekedeteiről, felelősségéről nem mindig kapott visszajelzést, amikor kapott, az sem volt olyan súlyú, amely megfelelő visszacsatolás lett volna a számára. Holott a 14 éves lánynak a kortársorientáltsága ellensúlyozására éppen a felnőtteknek kellett volna iránytűnek lenniük (NEUFELD – MÁTHÉ, 2014: 169–170), ezt azonban már csak a javítóintézetben „kapta” meg.

A gyermekvédelem rendszerszintű problémáinak megoldása nem várható az igazságszolgáltatástól, de ha ők észlelik azt, a gyerekek érdekeit szem előtt tartva kell eljárniuk (jó példa erre, hogy az eljáró ügyész rákérdezett az ellátóhely-változtatás elmaradására M. áldozattá válását követően). A gyermekotthonoknak, és az ott élőknek (is) rendkívül fontos a megelőzés, a figyelemfelkeltés,²³ a rendőrség ki is veszi ebből a részét, és láthatóan a gyermekvédelem oldaláról is megfogalmazódott már az igény az együttműködés erősítésére, de ebben még rendkívül sok teendő van.

Az emberkereskedelem áldozatai rendkívül traumatizáltak fizikailag és lelkileg, a 18 év alattiaknál ez még inkább igaz. A gyermekkorúak esetében különösen fontos, hogy azonnal segítséget kapjanak: feldolgozni a feldolgozhatatlant. Az áldozatiságuk tudatosítása, a szexuális kizsákmányoltaknál a testükkel való „kapcsolatuk”, és általában a szexualitáshoz való viszonyuk helyreállítása, ez a gyerekek legfőbb érdeke ezekben az ügyekben. Ugyanakkor „*A gyermekvédelemmel foglalkozó szakirodalmak hosszú évek óta próbálják felhívni arra a figyelmet, hogy a szakmán belül nincsenek egységes irányelvek, protokollok és sztenderdek, hiányzik a „jó gyakorlatok” összegyűjtése. Ennek következtében sérül a gyermekek érdeke, hiszen nem kapják meg azt a professzionális szolgáltatást és támogatást, amely a leginkább tudná segíteni egészségés fejlődésüket*” (VASKUTI, 2019: 132).

Véleményünk szerint a gyermekjogi egyezmény alapján minden 18 év alatti gyerekkel kapcsolatos ügyben – így az elkövetőknél is – érvényesülnie kell a gondoskodás, a védelem és a részvétel elvének: M. esetében elkövetőként ezek nem teljesen valósultak meg, és ez valószínűleg a többi kortársa eljárása során is így van (például az eljáró hatóság tagja megbizonyosodik arról, hogy a fiatalok érti, hogy milyen eljárás folyik ellene, vagy a kiskorú sértett felismeri, hogy a felnőttek cselekedetei a sérelmére miért voltak elítélendők).

Szomorúan állapíthatjuk meg azt, hogy a gyerekek prostitúcióban érintettsége, illetve a gyermekotthonokban élők ettől való megvédése nemigen lépett előre az elmúlt évtizedekben, ezek a fiatalok egy olyan ördögi körbe kerülhetnek, amely számukra csupán az áldozat szerepét és/vagy a bűnözői karriert vetíti előre. A feladat az, hogy ebbe beavatkozzunk és végre valódi megoldások szülessenek.

Felhasznált irodalom

²³ Erre jó példa a *Kiállok érted!* című színdarab. Erről több látható a Névtelen Utak Alapítvány oldalán: <https://nevtelenutak.hu/mennyit-ersz-2-2>.

B. ACZÉL A. – HATVANI E. (2015): Az EMMI Rákospalotai Javítóintézet és Speciális Gyermekotthon prevenciós és reintegrációs lehetőségei, a gyermekprostitúció „intézeti” szemmel. In: ÉKES I. (SZERK.): *Nyitott szemmel az ifjúság védelmében: a gyermekbántalmazás és gyermekprostitúció ellen*. Budapest: ERGO, 47–63.

BALOGH K. – HUSZÁR J. – WINDT SZ. (2021): Rábírás és/vagy felajánlás, avagy az emberkereskedelem és a kiskorú veszélyeztetése kérdései. *Ügyészségi Szemle*, 6. évf., 5. szám, 74–89.

BARABÁS T. – WINDT SZ. (2014): Mediáció körben. In: *Kriminológiai Tanulmányok 51*. Budapest: OKRI, 185–204.

BEDE N. – MIKLÓSI B. – RAKOS E. (2010): *A lemez két oldala – szökési mintázatok elemző vizsgálata*. In: Válogatás a Fővárosi Módszertani Tegyesz tanulmányaiból, cikkeiből 2009-2012. Budapest: Budapest Főváros Önkormányzatának Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálat, 225–242. <https://mek.oszk.hu/11300/11386/11386.pdf>.

BEVAN, M. (2022): The pains of police custody for children: a recipe for injustice and exclusion? *The British Journal of Criminology*, 62(4), 805–821. <https://doi.org/10.1093/bjc/azab107>

BODA Z. (2022): A büntetőeljárás észszerűtlen elhúzódása – társadalomtudományi nézőpontból. *Jogtudományi Közlöny*, 77. évf., 7–8. szám, 305–315.

BORZA B. Z. (2017): Kiszolgáltatott méltóság: vázlat a bentlakásos intézmények lakóinak alapjogi helyzetéről. *Magyar Jog*, 64. évf., 1. szám, 11–16.

BOWDEN, F. – LAMBIE, I. (2015): What makes youth run or stay? A review of the literature on absconding. *Aggression and Violent Behavior*, 25(B), 266–279. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.09.005>.

BROAD, R. (2015): ‘A Vile and Violent Thing’: Female Traffickers and the Criminal Justice Response. *The British Journal of Criminology*, 55(6), 1058–1075. <https://doi.org/10.1093/bjc/azv072>.

FAULKNER, E. (2020): Historical Evolution of the International Legal Responses to the Trafficking of Children: A Critique. In: WINTERDYK, J. – JONES, J. (EDS.): *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking*. Palgrave Macmillan, 79–95. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63058-8_113.

GIBBS, D. A. – LATZMAN, N. E. (2020): *Examining the link: Foster care runaway episodes and human trafficking*. OPRE Report No. 2020-143. Office of Planning, Research, and Evaluation, Administration for Children and Families, Washington, D.C.: U.S. Department of Health and Human Services.

HORGOS L. (2022): Gondolattörédékek az előkészítő ülésről a vád és a bizonyítás viszonylatában. *Belügyi Szemle*, 70. évf., 3. különszám, 8–26.

<https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.SPEC.3.1>.

KALÓ ZS. – HEGEDŰS J. – BIHARI ZS. – SZÉCSI J. (2019): A gyermekvédelmi szakellátásba kerülő lányok szerhasználati tapasztalatai és kezelésbe kerülésük jellemzői egy kvalitatív kutatás tükrében. *Esély*, 30(1) 67–90. https://www.esely.org/kiadvanyok/2019_1/esely_2019-1_2-1_kalo_et_al_gyermekvedelmi_szakellatasba.pdf

Kézikönyv a gyermekjogokra vonatkozó európai jogról (2016). Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala. <https://doi.org/10.2811/679249>.

KSH (2021): *Szociális Statisztikai Évkönyv 2020*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.

LATZMAN, N. E. – GIBBS, D. A. – FEINBERG, R. – KLUCKMAN, M. N. – ABOUL-HOSN, S. (2019): Human trafficking victimization among youth who run away from foster care. *Children and Youth Services Review*, 98, 113–124. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2018.12.022>.

LUX Á. – SEBHELYI V. (SZERK.) (2019): *A gyermekjogok helyzete Magyarországon (2014–2019) – Alternatív jelentés az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének hazai végrehajtásáról*. Gyermekjogi Civil Koalíció.

https://unicef.hu/wp-content/uploads/2019/11/alternativ_jelentes.pdf.

O'BRIEN, J. E. – WHITE, K. – RIZO, C. F. (2017): Domestic Minor Sex Trafficking Among Child Welfare–Involved Youth: An Exploratory Study of Correlates. *Child Maltreatment*, 22(3), 265–274.

NEUFELD G. – MÁTHÉ G. (2014): *A család ereje. Ragaszkodj a gyerekeidhez*. Budapest: Libri.

SCARPA, S. (2020): UN Palermo Trafficking Protocol Eighteen years on: a Critique. In: WINTERDYK, J. – JONES, J. (EDS.): *The Palgrave International Handbook of Human Trafficking*. Palgrave Macmillan, 623–640. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63058-8_38.

VARGA É. F. (2014): Szökésben – A gyermekvédelmi rendszerből el-eltűnő gyerekek. *Család, Gyermek, Ifjúság*, 9. http://www.csagyi.hu/hirek/item/914-szokesben-a-gyermekvedelmi-rendszerbol-el-eltuno-gyerekek#_ftn19.

VASKUTI G. (2019): A gyermekprostitúcióból való kilépés esélye. Egy esetleírás tanulsága. In: BÁRD P. – BORBÍRÓ A. – GÖNCZÖL K. (SZERK.): *Kriminológia és kriminálpolitika a jogállam szolgálatában. Tanulmányok Lévay Miklós tiszteletére*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 129–140.

VIDRA ZS. – BARACSI K. – KATONA N. – SEBHELYI V. (2015): *Gyermekkereskedelem Magyarországon: Szexuális kizsákmányolás, kolduttatás és zsebtolvajlásra kényszerítés*. Budapest: Center for Policy Studies, Central European University.
<http://real.mtak.hu/27558/1/cps-book-child-trafficking-in-hungary-2015.pdf>.

WELLS, B. (2017): *És véget ér a magány*. Budapest: Geopen.

WINDT SZ. (2021): „Aki még nincs 18 éves, az tabu” – egy gyermekprostitúcióról tartott kerekasztal-beszélgetés összefoglalása. *Ügyészek Lapja*, 28. évf., 5. szám, 49–55.

További hivatkozások

AJB (2018): *AJB-1485/2018. számú jelentés*. (2018)

https://www.ajbh.hu/documents/10180/2805034/Jelent%C3%A9s+a+gyermekprostit%C3%B3ci%C3%B3+elleni+ell%C3%A9r%C3%A9s%C5%91+1485_2018/aa4cd113-7062-a8b6-8ae7-253c4ef33352?version=1.0.

Trafficking in Children. Thematic Chapter of the 6th General Report on GRETA's Activities. (2018). <https://rm.coe.int/6gr-extract-web-en/16808b6552>.

Report from the Commission to the European Parliament and the Council assessing the extent to which Member States have taken the necessary measures in order to comply with Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims in accordance with Article 23 (1).

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0722/COM_COM\(2016\)0722_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0722/COM_COM(2016)0722_EN.pdf).

EU proposes new rules to fight trafficking in human beings.

https://home-affairs.ec.europa.eu/news/eu-proposes-new-rules-fight-trafficking-human-beings-2022-12-18_en.

Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (Fourth Report) COM(2022) 736 final.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A736%3AFIN&qid=1671461797022>.

Human Trafficking Survivors, Justice Is More About Healing and Preventing Future Trafficking (2021).

<https://nij.ojp.gov/topics/articles/human-trafficking-survivors-justice-more-about-healing-and-preventing-future>.